

Karel Střelec
Ostravská univerzita
karel.strelec@osu.cz

Data przesłania tekstu do redakcji: 01.09.2017
Data przyjęcia tekstu do druku: 05.03.2018

Identita na hranici – polsky psaná literatura Těšínska

Libor Martinek, *Identita v literatuře Těšínska*,
Literature & Sciences – Oficyna wydawnicza „STON2”,
Opava–Kielce 2015, 435 s.

ABSTRACT: Střelec Karel, *Identita na hranici – polsky psaná literatura Těšínska* (Identity in the Literature of Czech Těšín Region). “Poznańskie Studia Slawistyczne” 14. Poznań 2018. Publishing House of the Poznań Society for the Advancement of the Arts and Sciences, pp. 355–358. ISSN 2084-3011.

The monograph called *Identita v literatuře Těšínska* (Identity in the Literature of Czech Těšín Region) deals with the works of the Polish national minority in this region, especially with the literature after the World War II. The author also deals with the reception of works by Czech and Polish authors and the translation activities of the Polish minority. Particular studies bring specific results of Martinek’s expert research and give an inspiring reflection of the topic being discussed. The book thus adequately follows the author’s earlier work on the literature of Těšínsko, especially on the works *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* (Identity in the Literature of Czech Těšín Region. Chosen Problems), 2009, and *Życie literackie na Zaolziu 1920–1989* (Literary Life at Zaolzie 1920–1989), 2008, and a number of other partial studies.

KEYWORDS: identity in literature; literature of Polish minority; Těšín region; minority literature

Pozornost literární vědy věnovaná problematice prezentace identity v literatuře a rovněž písemnictví samotnému jakožto konstitutivnímu prvku identity určité society je v posledních dvou dekadách jasně zřetelná. Podstatným způsobem do zmíněného odborného diskurzu vstupuje také obsáhlá monografie *Identita v literatuře Těšínska* českého bohemisty a překladatele Libora Martinka, vydaná v roce 2015. Obsáhlé dílo rozkrývá formou dílčích sond problematiku svébytného regionu a jeho písemnictví 20. století; směřuje však k širší syntéze a pozoruhodně celistvému uchopení tématu. Zájem autora o pojednávané téma je přitom dlouhodobý; Martinek se mu věnoval například v odborných knihách *Identita v literatuře*

českého Těšínska. *Vybrané problémy* (2009) či *Życie literackie na Zaolziu 1920–1989* (2008) a v řadě dalších dílčích studií.

K oblasti Těšínska je nezbytně potřeba přistupovat s vědomím jeho historického vývoje jakožto k dlouhodobě se formujícímu styčnému bodu mezi českou a polskou literaturou, resp. kulturou v obecnějším významu. Jak ostatně Martinek připomíná již úvodem, přibližně tři čtvrtiny příslušníků polské menšiny žijí v tomto prostoru (s. 25). Kniha se proto logicky zabývá klíčovou otázkou pojetí identity a možnými přístupy, které tvoří metodologický základ práce: „Zkoumání identity si vyžaduje nejen tradiční biografický, strukturální nebo strukturálně-sémiotický postup, nýbrž (...) je nutné zohlednit i antropologickou dimenzi hledání možných koncepcí identit a způsobů identifikací” (s. 7). Po tomto úvodním exkurzu (Teoreticko-metodologická část) následuje stěžejní část práce (Kulturně historická část), mapující genezi literatury těšínského mikroregionu, a závěrečná interpretace vybraných dostupných motivů s ohledem na kulturní a sémiotickou syntézu (Kulturně sémiotická část). Nikoliv nepodstatnou částí monografie je bohatý soupis sekundární literatury s takřka 800 položkami.

Je nad rámec rozsahu této recenze věnovat se všem autorům Těšínska v knize představeným; následující přehled tedy má výběrový charakter. Po obecněji pojatém přehledovém výkladu o literatuře Těšínska před rokem 1920 (zvolený časový mezník udává rozdělení oblasti mezi nově vzniklou meziválečnou Československou a Polskou republiku) se autor soustředí zejména na literaturu novější. V oddíle Nástin vývoje literatury českého Těšínska v letech 1920–1945 představují pozoruhodnou a vrstevnatou sondu do literárního vývoje během první československé republiky kapitoly věnované tvůrčí osobnosti Pawla Kubisze, jehož jméno není v tuzemském kontextu takřka vůbec známo. Kontroverze polského básníka, novináře a aktivisty vyplývá z jeho protičesky laděného díla, v jistém smyslu konstituujícího paralelu ke *Slezským písním* Petra Bezruče. Martinek srovnává Kubiszovo dílo (je potřeba poznamenat, že významnější zůstává pouze sbírka *Przednówek*) nejen s Bezručem, ale také např. s tvorbou Óndry Lysohorského; správně pak poukazuje na častou historickou nesprávnost Kubiszovy poezie (s. 136–137).

Poválečnou literaturu českého Těšínska sledujeme prostřednictvím tvorby Henryka Jasiczka, kterému autor věnuje větší prostor (výsledkem

jeho výzkumu je také samostatná monografie z roku 2016 věnovaná Jasiczkovi); připomenuty jsou jeho podněty převzaté ze soudobé polské poezie i tendence 50. let k prolínání folklorních prvků s nově raženou linií literatury socialisticky angažované. Estetický posun, překonávající dosavadní charakter poetik, přináší následující generace almanachu *Pierwszy lot* (První rozlet). Martinek ve své monografii považuje za nejvýraznější osobnost tohoto okruhu (jde o spisovatele narozené převážně na přelomu 20. a 30. let) Wladysława Sikoru, jehož jméno v regionálním kontextu nepochybně vyniká. Autor rozsáhlého díla obohacuje těšínskou literaturu, čerpá z avantgardních principů i nejnovějších evropských směrů. Nastíněn je rovněž příklon spisovatele v závěru života (zemřel v roce 2015) k publicistice (s. 221), což naznačuje další slibný směr Martinkova výzkumu, jenž byl završen Martinkovou monografií o Sikorovi z roku 2015.

Průřez nejnovější literární tvorbou je v knize veden promyšleně a dotýká se všech podstatných autorů. Po boku známějších spisovatelů (Jindřich Zogata, Bogdan Trojak, Renata Putzlacher) jsou zařazeny studie věnované např. Tadeuszi Wantulovi a Lechu Przewczkovi; začínající básníky a prozaiky tohoto regionu představují dílčí mikroportréty Darka Jedzoka či Mariana Palowského, vnuka již zmiňovaného Henryka Jasiczka. Monografie se v závěru Kulturně historické části dotýká také dvou obecnějších problematických a aktuálních okruhů – prvním z nich jsou otázky stanovení reprezentativního literárního a kulturního kánonu českého Těšínska. Čtenářské preference polsky psané literatury se pokoušela zjistit v roce 2005 anketa Regionální knihovny v Karvině a Sdružení přátel polské knihy, výsledky však ovlivnila relativně malá účast a na čelních místech se tak mj. objevily kuchařky a esteticky málo hodnotná díla. Nízká reprezentativnost vedla Martinka k oslovení těšínských spisovatelů, reakce některých z nich mohou složit jako více vypovídající; sám autor dochází k závěru, že základem kánonu mohou být „(...) knihy vydané v polské edici nakladatelství Profil v Ostravě prostřednictvím PZKO, které vesměs prošly lektorským řízením, dosahovaly – dá se říci – průměrných nákladů“ (s. 289–290). Druhou problematiku představuje jazyková orientace autorů tohoto regionu, sociolinguvistickými metodami jsou pojednána specifika diglosie, bilingvismu a existence tří užívaných kódů – spisovné polštiny, spisovné češtiny a dialektu.

Závěrečná kulturně sémiotická část přináší pohledy na specifikum pohraničí, které se více či méně explicitně projevuje v tamní literatuře; odráží

se rovněž v její kompenzační funkci a prvcích cizího, v uzavřenosti a protikladné otevřenosti. Studie interpretují časté, návratné motivy v dílech polsky píšících autorů Těšínska, významná (nikoliv překvapivě) je symbolika mostu, ale také související řeky nebo hory (jde přirozeně o trvalý topos kraje pod Beskydami). Za přínosnou považujeme i kapitolu věnovanou komparativnímu zobrazení literárního hrdiny pohraničí, který je analyzován s premisou pocitů „jinakosti, upozadění, neporozumění“ (s. 377).

Úhrnem lze konstatovat, že zdařilá monografie je počinem o to záslužnějším, že polsky psaná literatura regionu zůstává upozaděna. Dokladem může být například dvoudílné běžně rozšířené kompendium *Panorama české literatury* vydané v r. 2015 (ed. Lubomír Machala), které sice pojednává i o cizojazyčné tvorbě na českém území, polsky psaná literatura Těšínska je zde však zcela opomenuta. Svým všeobjímajícím charakterem tak má Martinkův tvůrčí počín neopomenutelné místo mezi pracemi věnovanými polsky psané literatuře v českých zemích – přináší čtenáři a v širším smyslu celé odborné veřejnosti cenné informace zdaleka nejen literárněhistorické, ale také otvírá otázky nesamozřejmé identity pohraničí a jejího vztahu ke kultuře a umění.

Literatura

- Bezruč, P. (2014). *Slezské písně*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR.
- Kubisz, P. (1937). *Przednówek*. Czeski Cieszyn: Śląski Związek Literacko-Artystyczny w Czechosłowacji.
- Liberda, B. (1959). *Pierwszy lot*. Czeski Cieszyn: Sekcja literacko-artystyczna PZKO.
- Machala, L., Galik, J., Glik, E., Hora, P., Kolářová, J., Komenda, P., Malý, R., Petrů, E., Padivínský, M., Scheinder, J., Skalička, J., Štěberová A. (eds) (2015). *Panorama české literatury 1. Do roku 1989*. Praha: Knižní klub.
- Machala, L., Gilk, E., Kolářová, J., Malý, R., Požizková, L., Scheinder, J. (eds) (2015). *Panorama české literatury 2. Po roce 1989*. Praha: Knižní klub.
- Martinek, L. (2008). *Życie literackie na Zaolziu 1920–1989: wybrane zagadnienia*. Kielce: Oficyna Wydawnicza „STON 2”.
- Martinek, L. (2009). *Identita v literatuře českého Těšínska: vybrané problémy: (studie)*. Opava: Slezská univerzita v Opavě.
- Martinek, L., Sikora, W. (2015). *Władysław Sikora: (monografie)*. Opava: Literature & Sciences.
- Martinek, L. (2016). *Henryk Jasiczek: monografie*. Opava: Literature & Sciences.